

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

LEGALIZATION OF FIREARMS IN UKRAINE IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL EXPERIENCE DURING MARTIAL LAW

Кобрусева Є.А.,

професор кафедри адміністративного і кримінального права

Дніпровського Національного університету ім.О.Гончара,

доктор юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4225-9657>

У даній статті розглянуто питання легалізації вогнепальної зброї з урахуванням міжнародного досвіду під час дії воєнного стану в Україні та зроблено висновок щодо започаткування досвіду інших країн в законодавство України. Головною метою роботи є аналіз зарубіжного досвіду легалізації вогнепальної зброї, оцінка запровадження зброї на території України та зміна нормативно-правового регулювання незаконного володіння зброєю.

Актуальність статті полягає в тому, що, зважаючи на євроінтеграційні амбіції України, а також на те, що в нашій державі й сьогодні законодавство про обіг зброї залишається архаїчним, правове регулювання режиму обігу зброї ще є неефективним, а суб'єкти реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї функціонують в умовах значних корупційних ризиків, вбачається доцільність в дослідженні можливостей вдосконалення правового регулювання та запозичення міжнародного досвіду у вказаній сфері в напрямі його європеїзації.

Світовою спільнотою на сьогодні визначено напрям розвитку та функціонування правоохоронних органів, який полягає у реалізації ними низки сервісних послуг у забезпеченні насамперед благ та потреб громадян. Більше того, перспективи європейської інтеграції України також багато в чому залежать від якісних змін в організації діяльності її правоохоронних органів, які можливо брати з досвіду зарубіжних країн, не лише Європи, а й світу. Тому в даному дослідженні ми навели головні моменти та аспекти легалізації вогнепальної зброї таких розвинених в даному напрямі країн, як Чехія, Японія, Німеччина та Канада, навели їх загальний аналіз та удосконалення в вітчизняному законодавстві.

Ключові слова: вогнепальна зброя, легалізація вогнепальної зброї, міжнародний досвід, правове регулювання, дозвільна система.

This article examines the issue of legalization of firearms in the light of international experience during martial law in Ukraine and draws a conclusion about the introduction of the experience of other countries into Ukrainian legislation. The main purpose of the work is to analyze the foreign experience of firearms legalization, to assess the introduction of firearms in Ukraine and to change the legal regulation of illegal possession of firearms.

The relevance of the article lies in the fact that, given Ukraine's European integration ambitions, and also given that in our country today the legislation on arms trafficking remains archaic, legal regulation of the arms trafficking regime is still ineffective, and the subjects of implementation of the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of the State policy in the field of arms trafficking operate under conditions of significant corruption risks, it is advisable to study the possibilities of improving legal regulation and borrowing international experience in this area.

The international community has now determined the direction of development and functioning of law enforcement agencies, which is to provide a number of services to ensure the benefits and needs of citizens. Moreover, the prospects of Ukraine's European integration also largely depend on qualitative changes in the organization of its law enforcement agencies, which can be taken from the experience of foreign countries, not only in Europe but also in the world. Therefore, in this study, we have outlined the main points and aspects of firearms legalization in such developed countries as the Czech Republic, Japan, Germany and Canada, and provided their general analysis and improvement in domestic legislation.

Key words: firearms, legalization of firearms, international experience, legal regulation, licensing system.

Конституція України визначає право на самозахист як право вживати заходів для захисту свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я інших людей, але не визначає засоби, за допомогою яких може здійснюватися це право: «Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Відповідно до статті 27 кожен громадянин України має дане право з народження [1].

На сьогоднішній день механізм ліцензування вогнепальної зброї в Україні має певні недоліки, головним з яких є відсутність єдиного нормативно-правового акту, щоб регулював питання обігу зброї, при цьому наявна нормативно-правова база не в повній мірі відповідає вимогам сучасності та потребує доопрацювання. Саме важливим засобом для усунення даних недоліків в законодавстві України є використання зарубіжного досвіду.

Проблема протидії незаконному обігу є актуальною не лише для України, але й для всього світу. Питанням боротьби з незаконною торгівлею зброєю надається достатня увага з боку багатьох міжнародних організацій. Сьогодні обіг цивільної вогнепальної зброї законодавчо врегульовано спеціальними законами у всіх країнах Європи та у більшості пострадянських країн. Досвід

вищезазначених країн засвідчує, що офіційно зареєстрована цивільна зброя використовується при вчиненні умисних злочинів менш ніж у 0,001% випадків від загальної кількості злочинів.

Так, наприклад, за даними організації Small Arms Survey (Женева, Швейцарія), яка досліджує питання обігу нелегальної вогнепальної зброї у світі, в Україні в незареєстрованому обігу перебуває від 3 до 5 млн. одиниць вогнепальної зброї. Якщо бути точніше, то 4.4 млн. одиниць зброї за даними опитування Small Arms Survey 2017 року [2]. Наявність збройного конфлікту на Сході України призвела до того, що з зони бойових дій на територію України потрапило, за деякими оцінками, від 700 до 800 тисяч одиниць вогнепальної зброї. Звичайно, що більшість з них перебуває в руках у громадян, які не мають наміру використовувати її в якості знаряддя злочину, але велика кількість з неї могла потрапити і в руки злочинного елемента. А в теперішніх умовах ситуація може дуже різко змінитися не в кращу сторону, що стане причиною впливу на криміногенну ситуацію в країні збільшить кількість незареєстрованої зброї в країні [2].

Правові проблеми легалізації обігу вогнепальної зброї за останні роки вивчали: А.М. Колосок, П.М. Мітрухов,

П.Л. Фріс, С.М. Шуміленко та ін. Вивченню правових проблем незаконного поводження зі зброєю присвячені роботи В.М. Бараняка, В.П. Меживого, М.Г. Пінчука, Т.М. Приходько, В.І. Рибачука, В.П. Тихого та ін. Однак в роботі на теперішній час набирають ще більше різних напрямків дослідження в зв'язку з дією правового режиму воєнного стану в Україні.

Дане питання досліджувала навіть Комісія ООН з попередження злочинності та кримінального судочинства силами експертів з 50 країн провела експертне опитування, що стосується режиму володіння населенням різних країн вогнепальною зброєю. Дослідження показало, що у всіх країнах спостерігається тенденція посилення регулювання обігу вогнепальної зброї. Найбільше це стосується Австралії, Канади, Великобританії, Росії, Чехії, Естонії, Латвії, Литви, Молдови, Франції, Китаю, що вже прийняли відповідні нормативні акти. У Бразилії, Данії, Індії, такі новели законодавства знаходяться у стадії підготовки [3].

В Україні ще з перших років після оголошення її незалежності дуже часто поставало питання легалізації вогнепальної зброї, а після Революції гідності, анексії Криму Росією, а також подій на Сході України воно набрало ще більшої актуальності. Але тепер при дії правового режиму воєнного стану в Україні дане питання має актуальність не лише на науковій точці, але й на законодавчій сфері. У зв'язку з російською агресією та широкомасштабним вторгненням російських військ на території України та з початком введення Верховною Радою воєнного стану з 24 лютого 2022 року українці борються за свою цілісність та незалежність [4].

Статтею 3 Указу визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3; 1].

Світова практика легалізації зброї є неоднозначною. Багато країн різняться практикою запровадження обігу зброї, та методами її регулювання. Країни можна розподілити на певні групи за критерієм регулювання права населення на озброєний захист:

- країни, які повністю легалізували використання зброї і надали їй у вільний доступ (прикладом є США, Швейцарія тощо);

- країни, які легалізували використання зброї за умов проходження особою певної процедури її отримання (наприклад Чехія, де застосовують багаторівневе тестування);

- країни, які не легалізували використання зброї (Люксембург та Малайзія), або легалізували лише певні види (короткоствольна або довгоствольна) зброї (наприклад: Україна, Японія) [5].

Якщо говорити про кількість вогнепальної зброї в світі, то її кількість має високі показники серед населення, наприклад, якщо говорити про кількість зброї на 100 осіб, то перше місце в світі займають Сполучені Штати Америки, вони мають 90 одиниць на 10 осіб, друге місце в Світі посідає Швейцарія, там 46 одиниць зброї на 100 осіб, також валіка її кількість і у Греції, де 31 одиниця й країна Німеччина – 30 одиниць. Саме менше зброї в світі знаходиться в Японії та КНР, де легально володіють 3 особи на 100 осіб. Це пояснюється там, що Закон в Японії дуже суровий до зброї, її використання чи застосування. Законодавство Японії, навіть дуже суворо відноситься до збройних крамниць, їх кількості. В дійсності у багатьох із 47 японських префектур дозволено

мати не більше трьох таких крамниць, і свіжі набой там можна придбати лише в обмін на використані, придбані минулого разу. Японія – країна в якій зброя використовується на останньому рівні, використовуючи більше бойові мистецтва, серед як поліцейських, так і серед злочинців. Зброя для японців зберігалась ще з історичного минулого, як захист честі, показ могутності та хоробрості, яка оспівувалась в японських легендах та була найбільшою цінністю для самурая – це був меч, як професійне озброєння воїна. А якщо говорити про Україну, то такі показники набагато менші, наприклад легально озброєні лише 6 осіб зі 100 [6].

На теперішній час, єдиною країною в Європі, у якій досі не вирішене питання законного продажу та носіння вогнепальної зброї, є Україна. Згідно зі ст. 263 Кримінального Кодексу України в державі передбачена відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Так, відповідно до ч. 1 цієї статті «носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років» [7].

До питання легалізації вогнепальної зброї в Україні, то дане питання й досі цілком не вирішено, але законодавці подали законопроект, котрий Верховна Рада України прийняла у першому читанні на передодні вторгнення Російської Федерації в Україну.

До Верховної Ради України були подані два законопроекти «Про право на цивільну вогнепальну зброю», як основний №5708 [8] та альтернативний №5708-1[9], які мають багато спільних положень. Розроблення проектів обумовлене необхідністю законодавчого регулювання відносин, що виникають під час обігу в Україні цивільної вогнепальної зброї, у них надано визначення термінів і понять, визначено засади державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, а також уперше запропоновано класифікувати цивільну вогнепальну зброю не за призначенням (мисливська, спортивна, бойова), а за технічними характеристиками [10].

Згідно даних законопроектів автори яких, пропонують встановити різні категорії цивільної вогнепальної зброї:

- автоматична вогнепальна зброя під групою А;

- гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя під групою В. У разі ухвалення законопроекту № 5708 таку зброю зможуть отримати тільки особи, чия діяльність пов'язана з ризиком для життя і здоров'я, а саме судді, прокурори, поліцейські, приватні виконавці, приватні детективи, нотаріуси, адвокати, журналісти, працівники органів державного екологічного контролю, працівники спеціальних підрозділів органів охорони навколишнього природного середовища;

- короткоствольна вогнепальна зброя під групою С. Автори законопроекту № 5708 пропонують дозволяти володіння такою зброєю лише спортсменам, старшим за 18 років, які не рідше двох разів на рік брали участь у змаганнях у складі збірних України і мають звання майстра спорту в цьому напрямку;

- довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя під групою D. Головною особливістю даної категорії є право на зброю у разі ухвалення законопроекту буде у громадян з 18 років, які пройшли спеціальне навчання;

- довгоствольна вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя під групою E. Дану категорію автори законопроекту пропонують дозволити отримувати громадянам старше 25 років, яких не притягували до адміністративної відповідальності за порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї. Посвідчення власника зброї пропонують видавати спершу на 3 роки, а кожне наступне чи продовжене – на 5 років. Цей документ не змо-

жуть отримувати громадяни, у яких судимість або медичні протипоказання [8; 9].

Дані законопроекти чітко визначають перелік видів зброї, босприпасів та обладнання до неї, які виведенні з цивільного обороту (розривні кулі патронів, глушники до короткоствольної зброї, зброя без маркувань або виготовлена з матеріалів, які неможливо розпізнати металошукачем, тощо [10].

Ще одним важливим аспектом, що пропонують автори , це запровадити посвідчення власника зброї, тобто, наприклад, як з посвідченням водія, яке громадянин зможе отримати строком на п'ять років та видаватися на певну категорію зброї (довгоствольна вогнепальна нарізна, автоматична вогнепальна зброя, короткоствольна, тощо). Дане посвідчення наділятиме громадянина правом придбати зброю саме цієї категорії й вимоги щодо її отримання відрізнятимуться за віковим цензом, стажем поведження зброї, строком користування, тощо. Але на мою думку, застосування такої назви, як «Посвідчення власника зброї», викликає сумніви при такій ситуації, наприклад, як співробітники суб'єктів охоронної діяльності, про яких йде мова у частині 13 статті 34 Законопроекту №5708, де вони не є її власником і не мають документ на право володіння, але використовують її [8].

Висновки. Хочемо дійти висновку, що такі нововведення були запозиченні з законодавств інших країн. Завдяки євроінтеграційним процесам в Україні, сьогодні законодавство щодо регулювання обігу вогнепальної зброї набирає нового ефективного механізму правового регулювання та реалізації державної політики у сфері легалізації вогнепальної зброї в Україні в період дії правового режиму воєнного стану.

Хочу зазначити, що прийняття таких нововведень в законодавство України в теперішніх умовах, може встановити достатньо високу відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї. За допомогою вдосконалення нормативно-правової бази Українського законодавства в даній сфері, можна дійти до ефективної протидії розповсюдженню легальної вогнепальної зброї, яка може причинити великої загрози життю і здоров'ю громадян.

Без проведення заходів, щодо поліпшення нормативно-правової бази країни в сфері легалізації вогнепальної зброї в нашій країні, ефективна протидія незаконному обігу зброї є неможливою, та з кожним роком вказане явище буде посилювати негативний вплив на національну безпеку та безпеку громадян України в теперішніх умовах дії правового режиму воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%Text>.
2. Estimating Global Civilian-held Firearms Numbers By Aaron Karp Publications Briefing Paper. June 2018. URL: <https://www.smallarmssurvey.org/resource/estimating-global-civilian-held-firearms-numbers>.
3. Комісія ООН з попередження злочинності та кримінального судочинства: URL: <https://ukraine.un.org/uk>.
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
5. Фріс П. Л. Право громадян на зброю – «PRO ET CONTRA». *Наше право*. 2015. № 5. С. 77–84.
6. ТОП-8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. *ZNAJ.UA* : сайт. 22.03.2020. URL: <https://znaj.ua/content/top-8-krayin-de-dozvil-na-zbroyu-zmenshyv-rivenkryminalu>.
7. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
8. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону від 25.06.2021 № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>.
9. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проект Закону України від 13.07.2021 № 5708-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72481.
10. Чепіжко А.А. Законодавчо-правове закріплення норм права щодо легалізації цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спец. випуск № 2 (115). 728 с.